

EKUMENISMI: ALKU – ODOTUKSET – SILMIEN AVAUTUMINEN.

**Panortodoksinen teologinen konferenssi Tessalonikan Aristoteleen yliopistossa
20.–24.09.2004**

TM Markus Paavola

Syyskuun 20.–24. vuonna 2004 pidettiin Tessalonikan yliopistossa yleisortodoksinen teologinen konferenssi, jonka aiheena oli ekumenismi. Konferenssin aloitussanat lausui Tessalonikan metropoliitta Anthimos. Läsä oli useita metropoliittoja ja piispoja, Kreikan parlamentin jäseniä, yliopistoprofessoreita. Osanottajien joukossa oli myös luostareiden johtajia, papistoa ja opiskelijoita. Tunnetuimpina näiden joukossa olivat ainakin Nafpaktoksen metropoliitta Hierotheos (Vlachos) ja Montenegron metropoliitta Amfilohije (Radonic), Athosvuoren Pyhän Kseropotamoksen luostarin igumeni arkkimandriitta Joosef, Bostonin Pyhän Ristin seminaarin professori George Dragas, ja suomalaiselle lukijakunnalle tuttu TT Konstantinos Kavarnos. Viiden päivän aikana 60 puhujaa tarkasteli ekumenismia eri näkökulmista.

Ekumenismin ekklesiologinen ongelma

Aluksi kokous käsitteli ekumenismin ongelmaa kirkko-opillisesta näkökulmasta. Ekumenismi on saanut alkunsa pyrkimyksistä korjata protestanttisten yhteisöjen välinen hajaannus. Kuitenkaan tällä pyrkimyksellä ei ole mitään tekemistä sen ekumeenisuuden kanssa, mikä liittyy Kirkon katolisuuteen. Tämä katolisuus on säilynyt niin maantieteellisesti kuin ekklesiologisesti yhdessä, pyhässä, katolisessa ja apostolisessa Kirkossa, siis Ortodoksisessa kirkossa. Eri-laisten harhaoppien olemassaolo ei millään muotoa tee tyhjäksi Ortodoksisessa kirkossa olevaa ykseyttä, ekumeenisuutta ja katolisuutta. Kirkko on yhä edelleen yksi ja koko maailmaa kattava.

Ortodoksisen kirkon ulkopuolella olevan kristilliset yhteisöt eivät ole aitoja paikalliskirkkoja, eivätkä ne muodosta kirkkoa siinä merkityksessä, minkä Ortodoksinen kirkko käsitteelle antaa. Ne voivat kuitenkin tulla jälleen osalliseksi Kirkon ykseydestä ja katolisuudesta, jos ne palaavat sekä uskossaan että elämässään Ortodoksisen katoliseen kirkkoon, joka ei ole ainoastaan oikea Kirkko, vaan ainoa Kirkko. Aikamme ekumenismi on johtanut Kirkon historian suurimpaan ekklesiologiseen harhaoppiin, käsitykseen, että yhtä, pyhää, katolista ja apostolista Kirkkoa ei ole olemassakaan, vaan kaikki kristilliset tunnustuskunnat pitävät sisällään osatotuuksia niin, ettei niiden uskovan kansan ole tarvetta etsiä todellista Kirkkoa pelastukseen.

Ekumeenisen liikkeen ongelma ortodoksisen osallistumisen näkökulmasta

Ekumeenisen liikkeen ortodoksiosallistujien piirissä on etenkin alkuvaiheessa ollut merkittäviä teologisia hahmoja, joilla on ollut hyvät motivaatiot ja aitoa pyrkimystä antaa ortodoksinen todistus. Kaiken kaikkiaan ortodoksisesta osallistumisesta on kuitenkin puuttunut teologinen ja hengellinen motivaatio. Vaikka asiaa ei yleensä avoimesti myönnetä, aito evankelinen sana ja pelastava totuus on jäänyt heterodokseille tarjoamatta.

Ortodoksien osallistuminen “Kirkkojen Maailmanneuvoston” teologisiin keskusteluihin on tavattu oikeuttaa kahdella teologisella ja hengellisellä pääsyyllä. Nämä syyt ovat a) rakkauden osoittaminen heterodokseille ja b) ortodoksisen uskontodistuksen tarjoaminen.

Rakkautta ei kuitenkaan voi erottaa totuudesta. Kun rakkauden dialogi ei käy yksiin totuuden dialogin kanssa, eikä johda Kristuksen pelastavan totuuden kohtaamiseen ja hyväksymiseen Hänen Kirkossaan, siitä tulee vaarallinen ansa, joka johtaa synkretistiseen välinpitämättömyyteen ja erottautumiseen uskon ykseydestä ja yhteydestä Pyhään Henkeen. Tällöin se erottaa ihmisen pelastuksesta, eikä pahempaa asiaa ei ole kuin irtaantuminen pelastuksesta. Tällaiseen johtavaa toimintaa voi kaikkein viimeiseksi kutsua rakkaudeksi.

Voiko rakkautta erottaa totuudesta? Harhaoppi on epätotuutta, petosta ja Kirkon totuuden vääristämistä. Ekumeenisissa keskusteluissa sanaa ”rakkaus” on käytetty runsain mitoin, kun taas totuus on häivytetty. Totuus, jonka piti olla tavoitteena, ei löydy yhdestäkään kirkosta. Ortodoksinen kirkko sitä vastoin ei etsi totuutta. Sillä on totuus. Rakkauden tähden Kirkon on annettava se heterodokseille, jotka ovat joutuneet sen ulkopuolelle tai ovat ainakin vääristäneet sitä. Totuuden pitää olla rakkauden edellä, sillä kuten pyhä Johannes Krysostomos opettaa, ”älkää ottako vastaan väärää oppia rakkauden tekosyyllä”. Ekumenismi lankeaa kauhistuttavaan syntiin, koska se sekä kieltää totuuden, jonka puolesta monet heterodoksit ovat nähneet vaivaa, että pyrkii sulkemaan ovet niiltä, jotka etsivät totuutta.

Ortodoksinen uskontotodistus ekumeenisessa liikkeessä, vaikka sille on asetettu suuret toiveet, on osoittautunut perättömäksi. Ei voida olettaa, että kukaan voi todistaa uskosta ja julistaa ortodoksista uskoa, jos lähtökohtana on uskottomuus omalle uskolle. Jo pelkkä osallistuminen ”Kirkkojen Maailmanneuvostoon” asettaa yhden, pyhän, katolisen ja apostolisen Kirkon samaan kategoriaan kuin harhaoppiset ja skismaatikot. Samoksen metropoliitta Irenaios ilmaisi monien hierarkkien käsityksen kysyessään: ”Kuinka on mahdollista, että ortodoksiset hierarkit ottavat osaa ekklesiologiseen organisaatioon, jossa Pyhä Kolminaisuus on hylätty, osanottajat uskovat, että Kristuksen Kirkko on hajotettu palasiksi, että jokainen harhaoppi on osa kokonaisuudesta, ja että Itäinen Ortodoksinen Kirkko on samaten vain yksi osanen.”

”Puu tunnetaan hedelmistään”, ja ekumenismin hedelmät ovat pahoja. Pitkäaikaisesta kanssakäymisestä harhaoppisten kanssa on seurannut Kirkon historiassa ainutlaatuinen vieraantumisen ortodoksisesta ajattelusta (*fronima*). Papisto ja teologit allekirjoittavat huolettomasti asiakirjoja, joissa apostolista ja patristista opetusta loukataan ja se tallataan jalkoihin, joissa harhaoppi esitetään totuutena ja harhaoppiset ortodokseina ja näiden kaste ja muut sakramentit tunnustetaan aidoiksi. Askel askeleelta lähestymme yhteisten rukousten kautta sakramenttiyhteyttä.

Vaikka ortodoksiedustajat ovat olleet läsnä ekumeenisessa liikkeessä yli 60 vuotta, ei yksikään heterodoksi ole heidän ansiostaan löytänyt ortodoksista uskoa. On tapahtunut aivan päinvastoin. Ihmisiä on liittynyt Kirkkoon huolimatta ortodoksisten ekumenistien piirissä vallitsevasta suuntauksesta, jonka mukaan jokaisen tulisi pysyä omassa tunnustuksessaan. Tällaista suuntausta perustellaan sillä, että päämääränä on ”kirkkojen” yhteys. Jotkut ortodoksisten diasporakirkkojen piispat ovat tätä suuntausta tukien jopa kieltäytyneet vastaanottamasta heterodokseja, jotka haluaisivat liittyä Ortodoksiseen kirkkoon. Missä siis on se paljon ylistetty ortodoksisen uskon todistus? Sen sijaan, että todistettaisiin ortodoksisuudesta, olemme todistamassa harhaoppia ja petosta.

Dialogi katolilaisten kanssa

Katolilaisten kanssa jo 20 vuotta käyty oppikeskustelu alkoi ennenkuulumattomalla menetelmällä. Käytiin läpi kysymyksiä, jotka yhdistävät, mutta ei kysymyksiä, jotka erottavat. Tämän seurauksena katolilaiset uskovat ovat alkaneet huolettomina etsimään totuutta muualta kuin Ortodoksisesta kirkosta. Koska lähdetään siitä, että ei ole merkittäviä eroja ja kaikki kuuluvat Kirkkoon, katolilainen papisto kykenee oikeuttamaan tapaamiset ja yhteiset rukoukset orto-

doksien kanssa mediassa, ja siten edistämään uniatismien kunniatonta ja kavalaa instituutiota ortodoksien kirkkokansan keskuudessa. Vuonna 1993 pidettiin Balamandissa, Libanonissa, ortodoksien ja katolilaisten välillä oppikeskustelu, jossa 9 autokefalista ja autonomista ortodoksikirkkoa (joukossa myös Suomen edustus) allekirjoitti yhteisen asiakirjan katolilaisten kanssa. Tämä asiakirja antoi katolilaisten harjoittamalle uniatismille vapaat kädet.

Balamandin asiakirjan merkittävimmät kohdat liittyivät ortodoksiedustajien allekirjoittamiin vakaviin opillisiin kompromisseihin. Vastoin sekä muuttumatonta ja pyhää patristista traditiota että oman aikamme julistuksia tässä dokumentissa ortodoksiteologit ensi kertaa hylkäsivät uskon, että Ortodoksinen kirkko on yksi, pyhä, katolinen ja apostolinen Kirkko. Tämän sijaan hyväksyttiin näkemys, että Ortodoksinen kirkko muodostaa kirkon yhdessä roomalaiskatolisen kirkon kanssa. Tämän mukaisesti annettiin ymmärtää, että ortodoksiset ja katolilaiset papit tunnustavat toisensa todellisiksi Kristuksen lauman paimeniksi. Samalla dokumentissa hyväksyttiin vastavuoroisesti toisten sakramentit, apostolinen suksessio ja apostolinen uskontunnustus.

Balamandissa monet ortodoksiedustajat hyväksyivät Vatikaanin toisen konsiilin (1963–1965) kasteteologian. Tämän mukaan Kirkon ulkopuolella olevien heterodoksien toimittama kaste on itsessään pätevä. Vaikka Kirkon perinteen mukaan Kirkko tekee kasteen päteväksi, nämä ortodoksiteologit menivät niinkin pitkälle, että katsoivat kasteen määrittelevän Kirkon rajat. Heidän mukaansa jokainen kristitty, olipa tämä kastettu missä uskonyhteisössä tahansa, on tullut Kristuksen Kirkon jäseneksi. Tämän katolilaisilta omaksutun kasteteologian seurauksena Ortodoksien kirkon harjoittama heterodoksien “uudelleenkastaminen” kiellettiin.

Tessalonikan konferenssin alustuksissa ja niissä käydyissä keskusteluissa vahvistettiin se Kirkon opetus, että Kirkon ulkopuolella Pyhän Hengen pelastava armo ei toimi, joten heterodoksien sakramentit eivät ole päteviä. Ne, jotka tulevat jäseniksi Ortodoksiseen kirkkoon, tulisi kanonisen tarkkuuden mukaisesti kastaa.

Konferenssissa kiinnitettiin huomiota myös Vatikaanin toisen konsiilin “liturgisen liikkeen” vaikutuksiin Ortodoksien kirkon piirissä. Sen seurauksena on Ortodoksien kirkon piirissä “liturgisen uudistuksen” varjolla pyritty tasoittamaan tietä Ortodoksien kirkon yhdistymiselle roomalaiskatolisen kirkon kanssa. On esimerkiksi pyritty muokkaamaan liturgista elämää dogmaattisesti “neutraalimpaan” suuntaan poistamalla viittauksia dogmeihin, harhaoppeihin ja Kirkon pyhiin tunnustajiin. Tällä liturgisiin teksteihin kohdistuvalla puhdistuksella on yhdistyminen heterodokseihin pyritty tekemään hyväksyttävämmäksi kaikille.

Muut dialogit

Ekumeenisen liikkeen piirissä ovat liberaalin protestantismien edustajat ajaneet naispappeutta, homoseksuaalien avioliittoja ja jopa osallistumisia erilaisiin pakanallisperäisiin synkretistisiin kulttimenoihin. Tämä protestanttien luopumus kristillisestä uskosta ja elämästä todistaa epäilyksettä, että oletettu ortodoksien uskon todistus teologisten dialogien välityksellä on myyttiä ja fantasiaa. Monet ortodoksiset paikalliskirkot ovat tämän vuoksi alkaneet ottaa etäisyyttä “Kirkkojen Maailmanneuvostoon”. Ensimmäinen, joka siitä erosi, oli Jerusalemin patriarkatti, jota ovat seuranneet Georgian ja Bulgarian kirkot. Myös monissa muissa paikalliskirkkoissa on voimakas paine erota, mutta ulkoiset syyt ovat estäneet lopullisen askeleen ottamisen.

Tessalonikan konferenssi katsoi, että dialogi monofysiittien eli, kuten nykyään sanotaan, “orientaalis-ortodoksien” kanssa on osoittautunut hedelmättömäksi. Kolme yhteistä julkilausumaa, jotka on näiden kristillisten yhteisöjen kanssa allekirjoitettu, ovat ortodoksista näkökulmasta mahdottomia hyväksyä. Yksi suurimmista tapahtuneista erehdyksistä on Antiokian

patriarkaatin vuonna 1991 hyväksymä sakramentaalinen yhteys Syyrian monofysiittisen kirkon kanssa. Samalla tavoin ongelmallinen on Aleksandrian patriarkaatin tekemä osittainen monofysiittisten yhteisöjen sakramenttien hyväksyminen.

Ainoa teologinen dialogi, jonka seurauksena heterodoksit ovat allekirjoittaneet ortodoksisen kannan, on käyty vanhakatolisten kanssa. Vanhakatoliset, jotka erosivat roomalaiskatolisesta kirkosta vuoden 1870 Vatikaanin konsiilissa tapahtuneen paavin erehtymättömyysopin julistuksen seurauksena, tuomitsivat yhteisessä dokumentissa roomalaiskatolisen kirkon keskeiset harhaopit. Roomalaiskatolinen kirkko teki parhaansa, jotta vanhakatoliset eivät olisi liittyneet Ortodoksiseen kirkkoon. Vanhakatoliset kuitenkin itse tekivät ratkaisevan virheen dialogissaan anglikaanisen kirkon kanssa, kun he hyväksyivät naispappeuden. Tällä tavoin he hylkäsivät kaiken sen, minkä olivat hyväksyneet dialogissaan Ortodoksisen kirkon kanssa.

Aito dialogi ja sen edellytykset

Konferenssi vahvisti käsityksen, että Ortodoksinen kirkko ei pyri välttämään dialogia. Kirkko on avoin kaikille ja kutsuu kaikkia pelastukseen. Jokaisen dialogin ehdottomana edellytyksenä on, että Kirkon pelastavaa totuutta ei aseteta väittelyn- ja kiistanalaiseksi.

Jos heterodoksit ovat kykenemättömiä ymmärtämään tätä pelastuksen viitekehystä tai he kieltävät sen, keskustelun ajallista kestoja ei ole syytä pidentää, vaan päättää lyhyeen. Tällä menetelyllä seurataan paitsi ekumeenisten kirkolliskokousten pyhien isien myös itse Kristuksen esimerkkiä, kun hän sanoi opetuslapsilleen: “Tahdotteko tekin mennä pois” (Joh. 6:67). Tällaisessa tapauksessa tämä on viimeinen toivo, jonka avulla heterodoksit saatetaan saada tajuaamaan oma harhansa, jotta he voisivat apostolien tavoin vastata Kirkolle – Kristuksen ruumiille: “Herra, kenen tykö me menisimme? Sinulla on iankaikkisen elämän sanat” (Joh. 6:68).

Konferenssissa tähdennettiin, että dialogien metodi, joka ei painotu erottaviin tekijöihin, vaan samankaltaisuuksiin, on kestävä, epäoikeutettu ja täysin ainutlaatuinen Kirkon historiassa. Mitä mieltä on keskustella asioista, jotka molemmat osapuolet hyväksyvät? Tällä tavoin vain naamioidaan erot ja palvellaan aivan muita päämääriä; salataan kiulu ortodoksien ja heterodoksien välillä ja saatetaan heterodoksit huolettomuuden tunteeseen. Samalla helpotetaan ortodoksien piirissä harjoitettavaa proselytismiä. On välttämätöntä, että kaikilla päätöksillä, jotka koskevat suhteita heterodokseihin, on takanaan koko Kirkon hyväksyminen. Tällä hetkellä Kirkon synodaalinen luonne ei tule huomioitua.

Kristittyjen välisestä synkretismistä uskontojen väliseen synkretismiin

Konferenssi kiinnitti huomiota myös siihen, että sellaisten ei-ortodoksisten ideoiden kuin “kirkkopuuteorian”, “sisarkirkkojen” ja mainitun “kasteteologian” lisäksi, ekumeeninen liike on jo astunut askeleen kohti New Age -liikettä – uskontojen välistä ykseyttä. Täältä löytyy demoninen ajatus siitä, että Kristus ei ole ainoa pelastuksen tie, elämä, valo ja totuus. Tällä tavoin valmistetaan antikristukselle tietä globalisaation ja “Uuden maailmanjärjestyksen” avulla.

Uskontojen väliset kokoontumiset ja dialogit ovat johtaneet sietämättömään synkretismiin. Ne vievät pohjan Evankeliumin opetuksilta ja ovat loukkaus Kirkon pyhiä marttyyreja ja tunnustajia kohtaan. Niiltä kärsimyksiltä, jotka marttyyrit ja tunnustajat saivat kokea yhden ja ainoan totuuden puolesta, viedään merkitys ja itse marttyyreista tehdään järjettömiä “fundamentalisteja”.

Konferenssin laatimia ehdotuksia

Koska on nähty, että osallistuminen “Kirkkojen Maailmanneuvoston” toimintaan ja dialogeihin kristittyjen ja ei-kristittyjen kanssa on osoittautunut hedelmättömäksi ja haitalliseksi, konferenssi suosittaa, että kaikki autokefaaliset kirkot vetäytyvät “Kirkkojen Maailmanneuvostosta” ja keskeyttävät dialogit. Tämä askel ei vaadi yleisortodoksista synodia, koska alkuperäinen päätös osallistumisesta on ollut paikalliskirkkokohtainen. Ainoa dialogi, jonka Evankeliumi ja patristinen traditio oikeuttavat, on vastata niiden heterodoksien ja ei-kristittyjen esittämiin kysymyksiin, jotka tulevat vilpittömästi etsimään pelastusta.

Paikalliskirkkojen, ja erityisesti Konstantinopolin patriarkaatin, tulee ottaa uuteen tarkasteluun suhteensa roomalaiskatoliseen kirkkoon. Jokainen pyhistä kirkkoisista Fotios Suuresta Nektarios Eginalaisen on katsonut roomalaiskatolisen kirkon olevan harhaoppinen, ei siis mikään “sisarkirkko”.

Tulee noudattaa niitä Kirkon kanoneita, jotka kieltävät jumalanpalvelukset heterodoksien kanssa kaikissa olosuhteissa, vaikka nykyisin haluttaisiinkin nähdä kiellon koskevan ainoastaan eukaristisia rukouksia. Konferenssi korosti, että me rukoilemme heterodoksien *puolesta*, jotta nämä palaisivat Kirkkoon, mutta emme rukoile heidän *kanssaan*.

Ortodoksisten paikalliskirkkojen välistä dialogia on rohkaistava ja vahvistettava synodaalisuuden hengessä, eikä ainoastaan piispojen tasolla. On valitettavaa, että samalla hetkellä, kun dialogi heterodoksien ja ei-kristittyjen kanssa on täydessä käynnissä, uskonveljien välille on syntynyt suuria näkemuseroja, joiden vuoksi toisia herjataan fanaatikoiksi ja hylätään.

Liturgisiin muutoksiin ja uudistuksiin ei tule rohkaista, vaan päinvastoin ne tulisi lopettaa. Niissä näet tavataan soveltaa niitä ekumenistisia periaatteita, joiden tarkoituksena on ei-dogmaattisen jumalanpalveluksen luominen, jotta harhaopit tulisivat helpommin hyväksytyiksi. Ortodoksisen kirkon liturginen rikkaus ei kuulu erikseen yhdellekään paikalliskirkolle. Se ilmaisee Kirkon elämän kautta aikojen. Siksi sitä on varjeltava kuin silmäterää.

Ekumenismi ja ilman ennakkoehtoja tapahtuva dialogi heterodoksien ja ei-kristittyjen kanssa ei ole hyödyllinen, vaan vahingollinen. Ne eivät edusta rakkauden tekoja, vaan maailmallista ajattelua. Ne ovat tavallisia suhteita, joiden päämäärät eivät ole hengellisiä. Ne murtavat ja tahraavat ortodoksisen ajattelutavan (*fronima*) sekoittaen asioita ja hämärtäen niitä. Tämän seurauksena ne tuottavat haittaa uskoville, sillä ilman dogmaattista puhtautta jopa vähäisimmässäkin asioissa ei kukaan pelastu. Ne tuottavat haittaa myös ei-kristityille ja heterodokseille, joilta ne sulkevat tien pelastukseen. Ei-kristityiltä ne hämärtävät ymmärryksen Kristuksesta ainoana tienä pelastukseen. Heterodokseja ne estävät näkemästä Ortodoksista kirkkoa pelastuksen arkkina – ainoana Kirkkona.

Lopuksi konferenssi toteaa, että “rakkauden tähden me hylkäämme ekumenismin, sillä toiveenamme on tarjota heterodokseille ja ei-kristityille sen, minkä Herra on niin runsain mitoin suonut kaikille Hänen pyhässä Ortodoksisessa kirkossaan; ennen muuta mahdollisuuden tulla Kristuksen Ruumiin jäseneksi.”

Ortodoksinen Kulttuuri 5/2005; artikkeli on työstetty konferenssin virallisen julkilausuman pohjalta